

EL BAIX TER I LES INUNDACIONS

Les valls i planes d'inundació dels rius han estat des de sempre àrees atractives per al poblament i l'explotació de recursos naturals. Els sòls al·luvials són més fèrtils, els rius garanteixen l'abastament urbà, les comunicacions són fàcils, i l'accessibilitat i el poblament faciliten la instal·lació d'indústries, comerços i altres activitats productives. Aquest ha estat el cas de la conca del Ter: al llarg dels seus 195 km de recorregut, un reguitzell de poblacions s'ha afincat a les seves voreres, i mentre una forta implantació urbana i industrial ha tingut lloc en el seu curs alt i mig, un intens aprofitament agrícola ha caracteritzat el curs baix, la plana de l'Empordà.

Les inundacions al Baix Ter

Les inundacions, enteses com a desbordament d'un riu o un corrent d'aigua en sortir del seu llit aparent a causa d'una forta crescuda, són una de les catàstrofes naturals que major repercussió té a les nostres contrades.

Les inundacions provocades pel Ter han estat des de sempre un problema endèmic per totes les terres properes al riu. Josep Pla descriu el Ter *"...com un riu típic del país, amb un cabal generalment irrisori, fet que és perfectament compatible, atès l'extremisme meteorològic de la terra, amb unes carregades d'aigua -per fortuna esporàdiques- desorbitades i fenomenals i amb una virulència i una força per a la inundació i la catàstrofe realment impressionant."*

Les apreciacions de Josep Pla vénen plenament confirmades pels informes oficials. En un article del **Diari de Girona** del 21 de maig de 1992 s'informa que el territori que conforma el Baix Ter és encara a l'actualitat una de les onze zones de més alt risc d'inundacions de Catalunya, entenent-se per alt risc aquelles àrees que pateixen riudes freqüents amb greus danys sobretot a les zones urbanes i industrials.

En el Baix Ter les inundacions són provocades per les intenses precipitacions provinents de temporals litorals o pirinencs, que es diferencien per la intensitat, la durada i la distribució geogràfica. Els temporals d'origen pirinenc es caracteritzen per precipitacions de poca intensitat i llarga durada (2 o 3 dies) que descarreguen elevades quantitats d'aigua (de 300 a 400 mm) sobre una gran part del territori. Són freqüents a l'època tardoral quan els vents càlids i humits de la Mediterrània remunten cap a l'interior i topen amb les serralades pirinenques. La presència d'un front fred provinent de l'oest fa que es condensin i precipitin importants

volums d'aigua. Antigament segons el color que tenia l'aigua quan arribava al Baix Ter es podia saber aproximadament on havia plogut. Si venia vermellosa volia dir que el ruixat fort havia caigut en zona argilosa, si baixava gris, es parlava de "terra de cendra". Els vells sabien pels colors si havien estat el Ripollès, la plana de Vic o el Gironès les zones més castigades per les fortes precipitacions (**Presència**, 11 de novembre de 1990). Inundacions catastròfiques com les de 1907 i 1940 foren causades per aquest tipus de temporal.

Els temporals litorals tenen lloc en el curs més baix del riu, prop de la costa, i són provocats principalment per les típiques llevantades mediterrànies que poden convergir amb el pas d'un front fred o d'una gota freda, desencadenant forts aiguats i temporals de mar que dificulten el desguàs dels rius i torrents desbordats. Aquests temporals acostumen a ser de curta durada però de gran intensitat.

A l'actualitat les inundacions provocades per temporals a la capçalera o bé al curs mig del Ter són molt escasses a causa principalment de les diverses obres d'infraestructura que s'han anat realitzant al curs del riu, entre les quals destaca el conjunt d'embassament de Sau - Susqueda - el Pastoral. Les inundacions provocades per intenses precipitacions locals i de caràcter torrencial, en canvi, són les que avui en dia originen els majors estralls.

Malgrat que les inundacions sovintegen al llarg dels temps, no és fins a finals del segle passat que es comença a tenir la primera documentació escrita. Aquesta informació es troba principalment en revistes i diaris locals de l'època. En les actes municipals la informació sobre la temàtica que ens ocupa és quasi nul·la, malgrat els estralls que les inundacions han provocat a la zona. Pel que fa a les inundacions d'aquest segle, el Govern Civil és el responsable de l'elaboració d'informes tècnics que recullen i analitzen els danys produïts. Gràcies a aquest fet, l'Administració és l'única informació de la qual es disposa a l'actualitat.

Cronologia de les inundacions durant els darrers cent anys

1898, 15 al 18 de desembre

Una important tempesta inunda tot l'Empordà. Aquesta inundació, documentada a les actes de l'Ajuntament de Torroella de Montgrí, afecta a dues terceres parts del municipi, sense especificar en cap moment, però, les àrees concretes.

El **Diari de Girona** escriu que es considera perduda tota la collita. A Colomers, el Ter arriba a l'altura de la carretera de Torroella de Montgrí, inundant una gran extensió de terreny. La plana va esdevenir el llit del riu.

1907, 12 d'octubre

El Ter inunda el seu curs més baix sense provocar gaire estralls.

1915, primera quinzena de maig

Aquesta inundació, documentada a la premsa local, afecta els termes

municipals de Torroella de Montgrí i de Gualta. Les pluges persistents donen lloc a les majors precipitacions de l'any. El Ter, a més d'inundar camps i boscos, trenca la resclosa de Colomers. Les obres de reconstrucció de la resclosa tenen un pressupost que excedeix les trenta mil pessetes. Així mateix, el Daró inunda extensos camps de conreu i boscos, provocant destrosses considerables al terme de Gualta.

1915, 23 de juny

Segons la premsa local, el Ter inunda els termes municipals de Torroella de Montgrí, Verges i Jafre, provocant destrosses importants a camps de conreu i masos. La inundació té el seu origen en una important tempesta local. Hi ha desperfectes considerables a la resclosa de Colomers, a la resclosa de Canet i al pont de Verges. El Daró causa també grans danys a l'agricultura.

1915, primera quinzena de setembre

Com a conseqüència d'una precipitació intensa, el municipi de Torroella de Montgrí i termes veïns pateixen inundacions que sobretot afecten els camps de conreu, segons la premsa local.

1916, octubre (es desconeix el dia)

El **Llibre de la Festa Major** de l'any 1966 descriu aquella inundació del Ter al terme de Torroella de Montgrí. Les aigües del Ter s'ajunten amb les del Daró. Les pèrdues són molt grans per a l'agricultura comarcal.

1916, 2 de desembre

La inundació provocada pel Ter afecta els termes municipals de Verges i de Torroella de Montgrí, com a conseqüència de les persistents pluges caigudes en dies anteriors. El Daró també inunda els termes de Torroella de Montgrí i de Gualta. Aquesta inundació provoca dos morts a la comarca.

1917, segona quinzena de febrer

El Ter i el Daró tenen una gran avinguda. La presa de Colomers es trenca. El mar inunda l'Estartit.

1917, 7 d'octubre

Aquesta inundació, segons el **Diari de Girona**, afecta totes les poblacions que hi ha entre la capital gironina i la desembocadura del Ter. Les pèrdues són incalculables. Les collites s'han perdut totalment i les plantacions d'arbres resulten molt afectades. A Ullà l'aigua arriba a la plaça. A Torroella l'aigua sobrepassa el pont i la població queda aïllada. Dies després, l'Ajuntament sol·licita al ministre del Foment la promoció d'obres públiques (construcció de la carretera de Gualta a Parlavà i enllitament del riu Daró). Segons el setmanari **Emporion** *"uns caçadors de Gualta que aprofitaren la terror de llebres i conills per a perseguir-los, se vegeren sorpresos per dues corrents que els impediren retornar al poble. Tingueren que passar tota la nit sobre uns verns amb la satisfacció i tranquil·litat que pot imaginar el lector. El dia següent foren auxiliats i trets de tan penosa situació"*.

1920, 19 de febrer

Inundació del Ter, el Daró i el mar. Les contínues pluges han estat la causa del desbordament al terme de Torroella de Montgrí. A l'Estartit les

onades del mar inunden la vila. El 4 d'abril de 1920 té lloc una reunió entre diferents ajuntaments del Baix Empordà i el de Girona per tal de sol·licitar al ministre del Foment l'endegament del Ter a fi d'evitar els desgavells anuals causats pel riu.

1921, 18 i 19 d'agost

Segons la premsa local, després d'una persistent sequera, una tempesta inunda la plana baixa del Ter. La tempesta dura tota la nit del 18 i el matí del 19 i causa danys en els camps. En poques hores el Ter inunda les terres baixes de la plana. També són importants les destrosses provocades pel vent.

1932, 17 i 18 de desembre

Segons la diversa premsa local i comarcal, el Ter inunda el pla de Torroella, "convertint-se en un immens estany que s'ajuntà amb el de Pals, presentant un aspecte imponent". El poble d'Ullà s'inunda, a l'igual d'algunes cases de Torroella, Gualta i Canet de Verges. Alguns masos queden aïllats per les aigües. Mitjançant barques enviades des de l'Estartit es procedeix al salvament de molta gent que ha quedat aïllada per les aigües. El Daró es desborda a la Bisbal d'Empordà. Entre finals de desembre i principis de gener, la comarca rep una donació de 250.000 ptes., enviada per l'Estat, i de 25.000 ptes., pel Parlament de Catalunya (cada membre d'aquesta institució ha contribuït amb 50 ptes.). En els diaris catalans s'ha obert una subscripció popular.

1933, desembre (data desconeguda)

El riu Daró es desborda en proporcions extraordinàries inundant bona part de la plana més baixa de la comarca.

1940, 17 i 18 d'octubre

Aquesta inundació, coneguda popularment com "l'Aiguat de Sant Lluc", ha estat l'avinguda més important del present segle. La impetuositat de les aigües assola tota la plana del Baix Ter inundant els camps de conreu i les poblacions, i aïllant moltes masies. Una característica important a tenir en compte és que les precipitacions locals són minses, mentre que a les capçaleres dels torrents i rieres que conformen el Ter les precipitacions són intenses. El riu trenca en diversos punts les motes que el canalitzen i intenta recuperar el seu primitiu curs que desembocava prop de l'Escala. A les aigües del Ter, s'hi afegeixen les del Rec del Molí i les del Rec Madral, que ocupen els antics estanys de Bellcaire. Les aigües del Ter, precipitades cap a l'Escala, es van unir amb les aigües desbordades del Fluvià que també seguien el seu curs antic.

L'Aiguat de Sant Lluc va provocar pèrdues econòmiques de consideració, car l'aigua va malmetre els conreus i va provocar la mort d'un gran nombre de caps de bestiar. A la revista **Presència** (novembre de 1990) es comenta que *"gran part del desastre que va provocar l'avinguda cal cercar-lo a la resclosa de Canet de la Tallada, construïda a principis de 1600, que tot i els nombrosos plets que havia provocat, continuava més alta del que era recomanable. La resclosa provoca l'enderrocament de la mota i la inundació de tota la plana a l'esquerra del riu"*. Arran d'aquest episodi, durant el 1941 es crea la "Junta Local de Caminos Vecinales y

Aguas". Aquesta junta, formada per persones de l'administració i per propietaris de finques rústiques, té com a missió principal la neteja i la conservació del riu i les sèquies, així com també dels camins veïnals.

1944, 25 de febrer

El **Diari de Girona** informa d'un temporal de llevant que afecta tota la zona costanera i més concretament al nucli de l'Estartit. No especifica ni danys ni desperfectes.

1959, 5 de febrer

El Ter inunda gran part de la plana baixa, segons informació extreta del **Llibre de la Festa Major** de Torroella del 1959. Les sèquies de Belcaire en resulten particularment afectades.

1962, 11 i 12 d'octubre

Una nova inundació torna a provocar estralls importants a la plana del Baix Ter, destruint les collites i provocant pèrdues a la ramaderia. El Ter i el Daró inunden principalment els municipis de Verges, Belcaire, Ullà, Torroella de Montgrí, Gualta i Fontanilles. Les pèrdues econòmiques en l'agricultura i la ramaderia al Baix Ter, segons un informe del Govern Civil, són, a Verges, de 2.306.000 ptes.; a Belcaire, de 702.000 ptes.; a Ullà, de 2.100.000 ptes. i a Torroella de Montgrí, de 460.000 ptes. Després de la inundació es concedeixen crèdits agrícoles en condicions favorables (a llarg termini i baix interès). El Ministeri d'Agricultura proposa que es realitzin, a càrrec de l'Estat, les obres de defensa i protecció que siguin convenients per tal d'evitar que les inundacions es repeteixin en el futur.

1963, 13 de setembre

A causa de les pluges torrencials caigudes a la comarca, el cabal del riu Daró augmenta considerablement. Tots els pobles situats a la conca d'aquest riu pateixen els efectes de les inundacions, sobretot Parlavà, Ultramort, Serra de Daró, Gualta, Pals i Ullastret. Les aigües del Daró s'ajunten amb les del Ter, que també porta un cabal considerable, provocant molts danys a l'agricultura i a la ramaderia. Queden tallades les carreteres locals entre Torroella de Montgrí i Verges.

1963, 5 de novembre

Important crescuda del riu Daró, el qual torna a provocar inundacions a àmplies extensions del Baix Empordà, amb grans danys a l'agricultura. La carretera de Parlavà a Torroella queda inundada en alguns trams.

1969, 4 de març

Aquesta riuada afecta tots els pobles situats a la ribera del riu Daró inundant principalment el municipi de Serra de Daró. De nou, l'aigua provoca importants danys a l'agricultura. La carretera de Serra de Daró a Parlavà queda tallada. Els veïns de tot aquest territori demanen a la Confederación Hidrográfica del Pirineo Oriental solucions per evitar més inundacions.

1969, 4 d'abril

El Ter i el Daró, segons el **Llibre de la Festa Major** de Torroella de l'any 1969, inunden una àmplia zona de la plana baixa del Ter *"sin que las*

obras hasta el momento realizadas hayan sido bastantes para evitar los perniciosos efectos de las inundaciones". Durant aquest any, la Comisaría de Aguas del Pirineo Oriental presenta el projecte hidrogràfic d'acondicionament del Baix Ter, per al tram comprès entre la confluència del Daró i el mar. El pressupost de les obres projectades puja 93.372.538 ptes.

1977, 17 a 19 d'octubre

Importants precipitacions a les capçaleres dels rius gironins i posteriorment en els trams baixos d'aquests rius fan que el Ter inundi, entre d'altres, el municipi de Verges, afectant un 70 per cent de la població (840 persones que viuen de l'agricultura). La valoració econòmica de les pèrdues és de 15.292.000 ptes. Per tal de rebre ajudes per part de l'administració central és necessari acreditar la mancança o la insuficiència de recursos locals per a la recuperació dels danys.

1982, març (data desconeguda)

El Ter inunda de nou el municipi de Verges. El riu s'emporta terres i plantacions contigües al Ter, i origina pèrdues per valor de 14.000.000 de ptes. en fruiters, cereals, hortalisses i farratges. Molts camins que es troben dintre de la zona d'influència de les inundacions, i que foren arranjats el 1981, queden altre cop afectats (pèrdues per valor d'1.200.000 ptes.). Aquesta inundació trenca la mota del Ter en el lloc conegut per la Gorga d'en Ponton (la reparació té un cost de 500.000 ptes.). Després d'aquesta inundació se sol·licita un ajut a la Comisaría de Aguas del Pirineo Oriental a fi de reparar el forat de la mota, en el paratge esmentat, ja que és un indret fàcilment vulnerable si es produeix una nova inundació.

A mitjans de novembre del mateix any, l'Ajuntament de Verges sol·licita als organismes competents la neteja del riu i del pont, des de la presa de Colomers fins a la resclosa de Canet, pel que representa de perillós en cas de forta crescuda del riu.

1987, agost (data desconeguda)

El Ter inunda part del municipi de Verges.

1987, 4 d'octubre

El Ter inunda novament part del municipi de Verges afectant els conreus i les zones forestals. Es produeixen danys per inundació i erosió a la xarxa de camins agrícoles i veïnals del municipi. Les pèrdues en terrenys de conreu i boscos pugen a 5.295.000 ptes. L'arranjament dels camins agrícoles i veïnals té un cost de 2.918.000 ptes.

1991, 26 de març

El Daró inunda camps de conreu dels termes municipals de Gualta, Fontanilles i Serra de Daró. La inundació és provocada pel pont de Gualta, incorrectament construït a finals dels anys seixanta. El 1983, el MOPU va redactar un projecte per solucionar els problemes causats pel mal disseny del pont.

1991, 26 d'octubre

El poble de l'Estartit queda inundat i incomunicat per carretera durant gairebé tres hores com a conseqüència d'una important tempesta (123

litres per metre quadrat en una hora). S'inunden, amb una alçada d'uns setanta centímetres d'aigua, diferents comerços i domicilis particulars del passeig Marítim, el carrer i la plaça de l'Església, el carrer de Santa Anna i la plaça del Doctor Fleming.

Segons el **Punt Diari** del dia 29 d'octubre, el càmping Cala Montgó resulta molt afectat, ja que està construït just a sobre d'una riera. El càmping disposa d'una paret de protecció perpendicular a la riera, que va actuar de presa fins que no va poder resistir el pes de l'aigua i va cedir per tres llocs. La rierada va arrossegar gran quantitat de sorra i fang que va inundar carrers i cases veïnes. Una altra zona afectada pels aiguats fou la desembocadura del Riuet, que va quedar tapada. Aquesta riera començà a desbordar-se per la part més pròxima a la platja, per no poder desembocar les seves aigües, al mar.

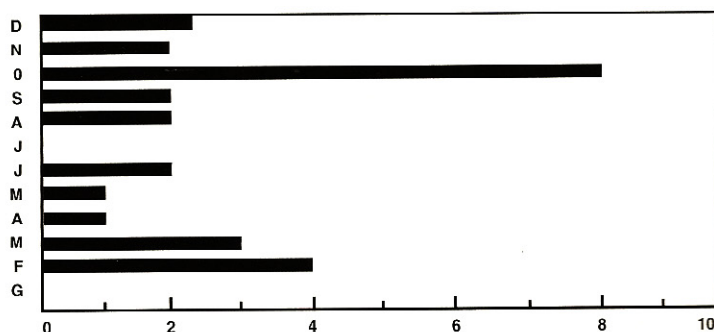
L'aigua també provoca desperfectes a l'Ajuntament i al pavelló esportiu de Torroella. La primera estimació de pèrdues en els serveis públics puja a uns cent milions de ptes.

1992, 22 de juny

Inundacions al Baix Empordà, sobretot a les poblacions costaneres, amb talls a diverses carreteres. A l'Estartit els efectes de l'aigua no van ser molt importants a causa principalment de la neteja que s'havia realitzat dies enrera al llit del Ter Vell, que va poder absorbir gran quantitat d'aigua.

Capbreu estadístic

A partir de tota aquesta informació recollida, s'han catalogat al llarg del present segle al Baix Empordà, fins al moment, un total de 28 inundacions com a conseqüència dels desbordaments del Ter i/o el Daró. De l'anàlisi de la freqüència temporal de les inundacions catalogades se'n desprèn que és en els mesos tardorals (octubre, novembre i desembre) quan es dona un major nombre de desbordaments, amb un total de 13. Això representa un 46,43 % sobre el total esmentat. Destaca l'octubre amb 8 inundacions (28,57 %). Altres inundacions importants han tingut lloc durant el període hivernal (25 %) i primaveral (17,86 %).

Freqüència mensual de les inundacions al Baix Ter al llarg del present segle.

En termes d'impactes sobre la societat, la cronologia d'inundacions aquí ressenyada presenta algunes tendències interessants. En primer lloc, els impactes sobre conreus i infraestructures dominen abastament durant tot el període considerat, fet que concorda amb la forta especialització agrària d'aquest territori. Hom pot observar també la creixent magnitud de les pèrdues econòmiques. En part, aquesta tendència pot obeir a la reacció social d'intentar recuperar aquestes pèrdues i, així, les declaracions de danys es fan amb una major precisió que en dècades anteriors. Però també caldria relacionar aquest augment de les pèrdues amb una intensificació de l'agricultura i la ramaderia a l'àrea d'estudi. En altres paraules, hi ha més pèrdues a causa que també hi ha més riquesa acumulada a la plana d'inundació. Una tendència que també s'apunta de manera incipient a la cronologia és la magnitud substancialment diferent dels impactes sobre el sector turístic, almenys en termes de costos econòmics. Per bé que la cronologia només reflecteix dos episodis d'efectes gairebé exclusius sobre aquest sector, si que val la pena recalcar les elevades pèrdues que en resulten i que es deuen a la gran concentració d'elements materials valuosos dins de la zona de risc.

Conclusions

El Baix Ter és una àrea on les condicions naturals han facilitat el progrés humà i social però on també la natura ha cobrat el que podríem definir com una mena d'impost d'utilització d'aquest espai en forma d'inundacions periòdiques. La potencialitat agrícola de la zona ha fet que al llarg dels segles s'hi hagi instal·lat una població considerable però no nombrosa, dedicada a l'agricultura i amb força mecanismes de minimització de la vulnerabilitat i de maximització de l'adaptació al risc d'inundacions. Evidentment, en moltes ocasions, el balanç entre vulnerabilitat i adaptació ha estat favorable a la primera i així s'han conegut episodis catastròfics certament espectaculars. Ara bé, la societat agrària tradicional del Baix Ter ha reaccionat prou bé a la presència de les inundacions, almenys en comparació amb altres societats agràries que han patit calamitats semblants.

A partir dels anys seixanta però, es comencen a produir en el territori un conjunt de canvis propiciats per la bonança econòmica que travessa el país i que tenen el seu màxim exponent en l'expansió, molt ràpida, del turisme. Aquest vertiginós canvi fa que es perdi el respecte que històricament es tenia per la natura convertint les poblacions més vulnerables a les inundacions. Les adaptacions actuals, principalment les obres d'infraestructura, poden reduir notablement el nombre d'episodis d'inundació. Ara bé, en cas de produir-se, aquests episodis tenen unes conseqüències molt més catastròfiques, sobretot en pèrdues econòmiques, que abans a causa de la intensa ocupació i transformació humanes dels perímetres inundables. La manca efectiva de mesures que intentin mitigar l'impacte dels aiguats quan la capacitat de les obres d'infraestructura és ultrapassada (cas dels Plans d'Emergència obligatoris, però inexistents o que no es compleixen; de regulacions urbanístiques d'usos del sòl a l'àrea inundable igualment inexistents o ignorades; de codis de construcció d'edificis i habitatges que no consideren aquest risc, i tantes altres),

provoca, perversament, un enorme increment de les pèrdues ja que la presència humana a les àrees de risc creix al caliu de la suposada protecció que aquestes obres ofereixen.

La gran incidència de les inundacions a la zona ha provocat que, al llarg dels segles, hi hagi hagut nombrosos plans de defensa contra els aiguats dels rius (el Ter i el Daró), ja sigui desviant-los, construint rases, motes, embassaments, rescloses, etc. Malgrat totes les obres d'infraestructura realitzades fins a l'actualitat, així com les obres no estructurals, els rius sempre intenten tornar al seu curs inicial arrabassat per l'home. Així, algunes obres d'infraestructura, en molts casos, no han servit per pal·liar els efectes de les inundacions, sinó que les han agreujat. Darrerament, les obres d'infraestructura s'han adreçat a modificar els punts negres del riu Daró, principal causant de les inundacions de la zona a l'actualitat. Cal recordar que des que en el Ter funcionen els tres embassaments Sau - Susqueda - el Pastoral, s'ha reduït notablement el cabal en aquesta àrea cosa que ha fet disminuir el risc d'inundació, però que al mateix temps també ha reduït notablement el nivell de les capes freàtiques existents.

A partir dels anys seixanta, quan la zona costanera ha experimentat un gran canvi urbanístic relacionat amb l'expansió del turisme, han pres una considerable importància les inundacions provocades per les intenses tempestes locals i els temporals de mar, car inunden gran part de les poblacions situades a la costa. El cas més remarcable és la població de l'Estartit, que, en els darrers dos anys ha patit els episodis més catastròfics de l'àrea d'estudi. Aquesta tendència és la que podríem considerar com probable en un futur proper. Efectivament, pensem que durant els propers anys els aiguats poden no deixar d'afectar l'agricultura d'aquest territori. Tanmateix, els pitjors efectes en termes de pèrdues econòmiques i fins i tot d'alguna vida humana, es produiran als nuclis turístics. D'aquí que les ensenyances de la societat agrària tradicional del Baix Ter en relació amb els aiguats no s'hagin de menystenir i que convenientment situades en el temps actuals, han d'esdevenir un punt de referència. Els coneixements dels vells conjuntament amb les aplicacions tècniques més modernes i les mesures de prevenció conegudes, haurien de servir per evitar futures inundacions a la zona.

Dolors Roset i Pagès
Enric Sorribas i Ribas